

Köpmannen

En marknadshall och mötesplats i Lycksele.

Tim Viktorsson

Det Kongelige Akademi (KADK)
Bosætning, Ekologi & Tektonik
Handledare: Nee Rentz-Petersen
& Thomas Nørgaard

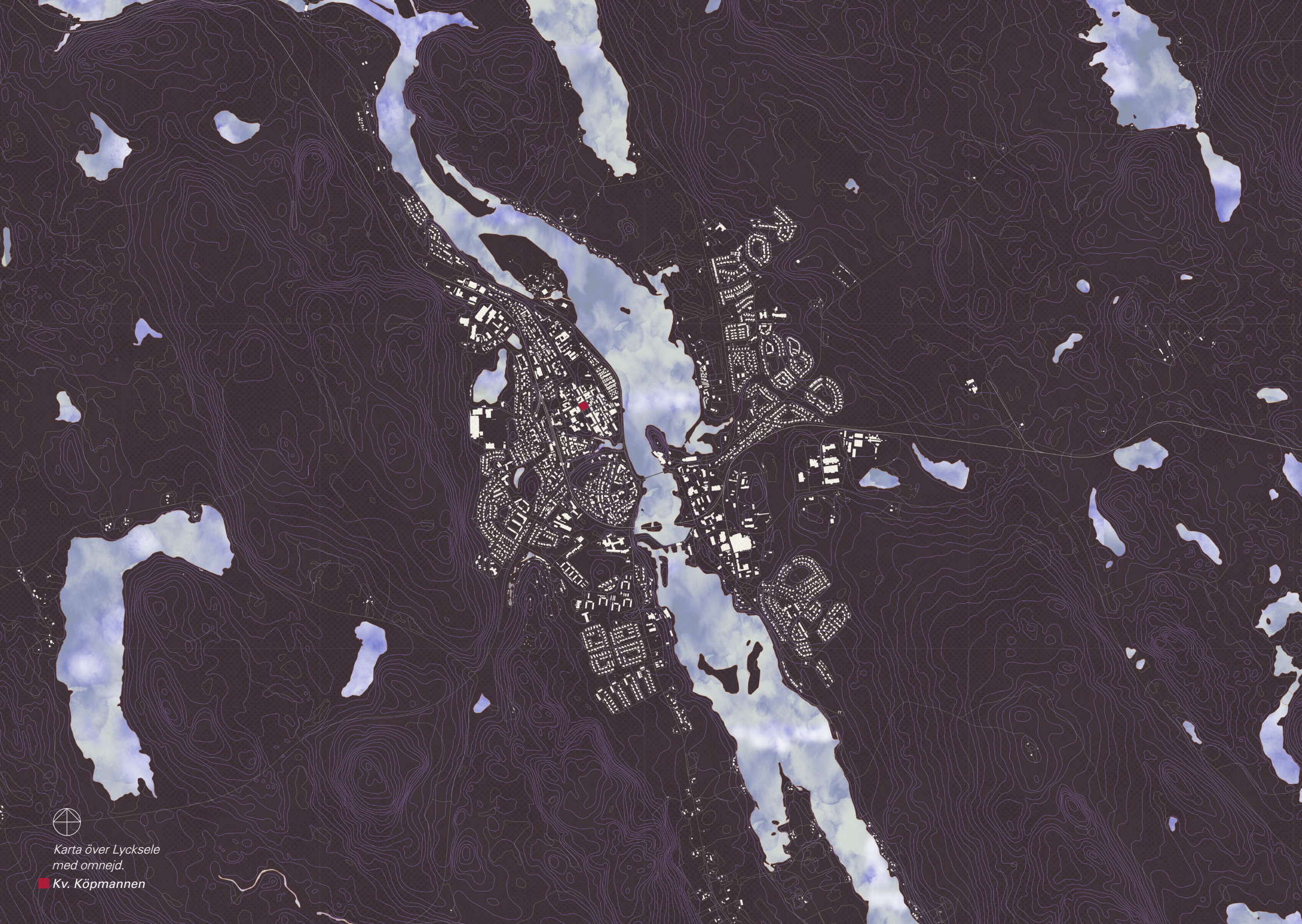
“Bosättning, Ekologi og Tektonik är ämnesområdena för masterprogrammet BØT. Med utgångspunkt i kritisk analys och experimenterande praxis lär de studerande att omsätta politiska, sociala, kulturella og teknologiska problemställningar till arkitektoniska lösningar. Staden, bostadens och byggnadsverkets tektoniska logik är centralt för studierna, där projektern tar del i ett större kretslopp av resurser och med öga för helheten.”

foto. 1
Drönbild av Lycksele centrum.
Foto från 3dfoto.se

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

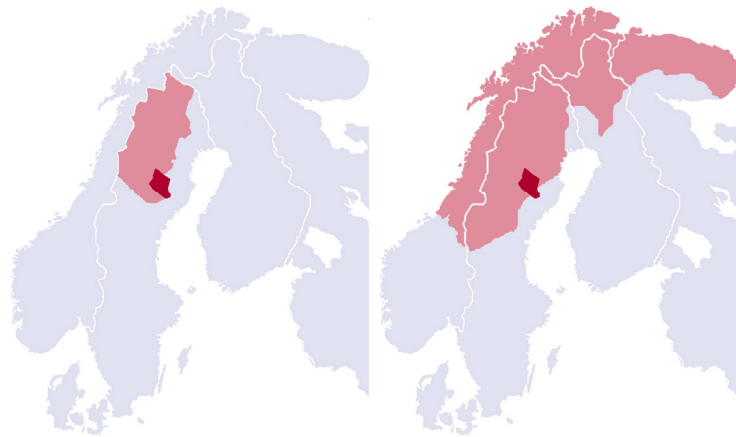
	INLEDNING
4.	Introduktion
6.	Intention
6.	Frågeställning
7.	Begrepp
	BAKGRUND
9.	Marknad
12.	Marknadsstaden Lycksele
12.	Klimat
13.	Det Samiska arvet
16.	Samisk arkitektur
17.	En breddad demografi
19.	Stadens vision
22.	En hållbar framtid
	PLATSEN
23.	Köpmannen
27.	Arkitektonisk kontext
	PROJEKTET
30.	Arkitektoniskt potential & strategi
31.	Metod
31.	Specifikationer
34.	REFERENSER

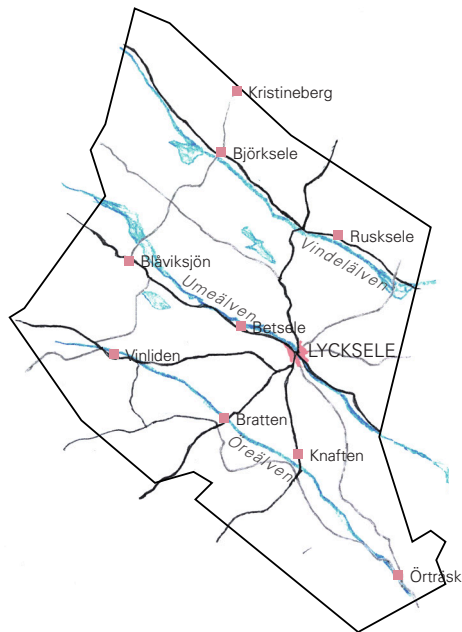
Karta över Lycksele
med omnejd.

 Kv. Köpmannen

Lycksele Kommuns placering i landskapet Lappland samt i Sápmi.

Karta över Lycksele Kommun

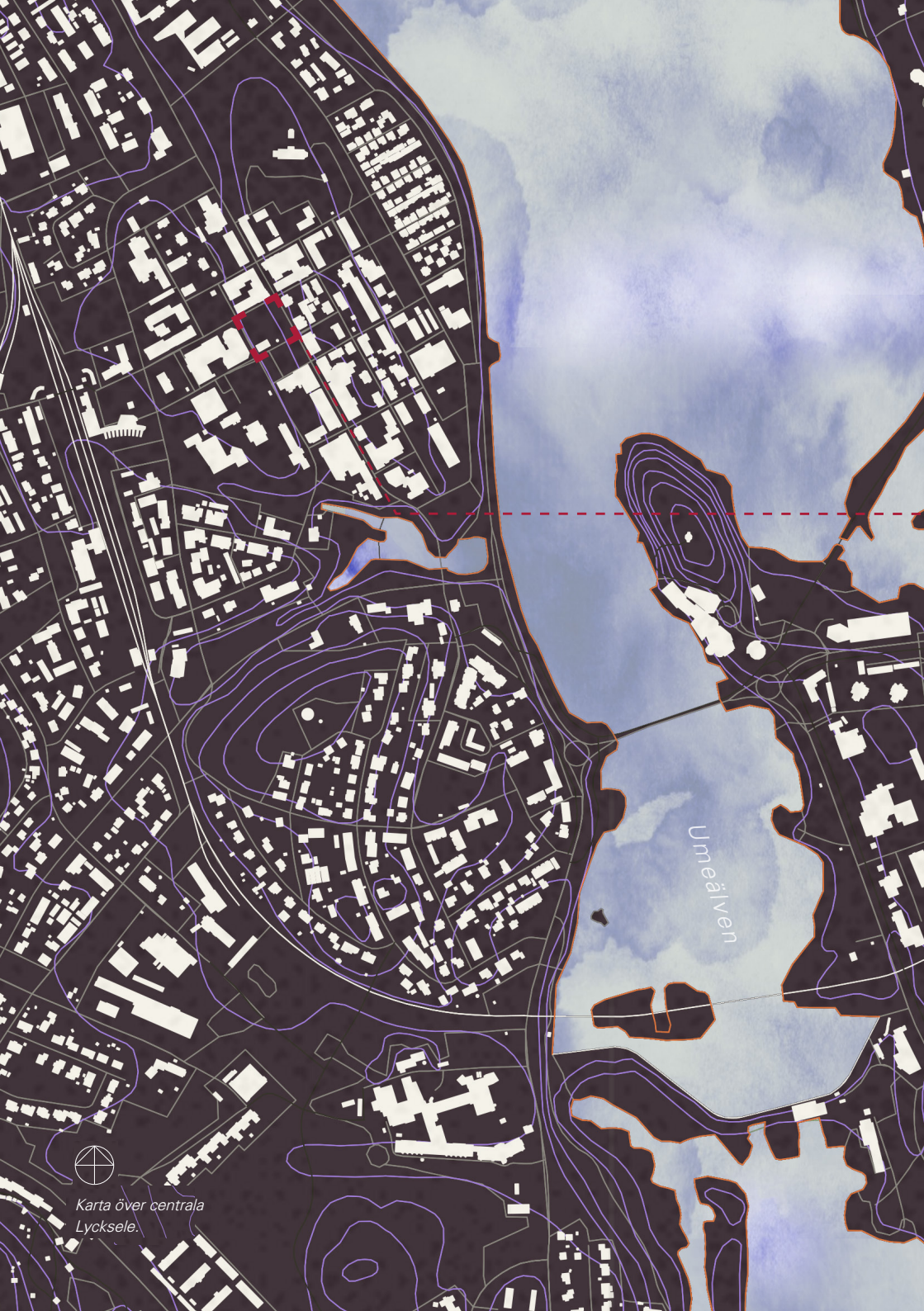
Introduktion

Lycksele är en mindre stad och kommun belägen i norra Sverige. Kommunen har de senaste årtiondena, precis som många andra mindre kommuner i Norrland, kämpat för sin överlevnad i spåret av en ökad urbanisering. Idag står vi däremot inför en ny vardag där livet utanför storstaden allt mer lyfts fram som ett alternativ och kvaliteter med att bo i mindre städer vägs mot storstadens. Fler ögon vänds mot landsbygden och mindre orter och möjligheter att utveckla dessa. Lycksele kommun har själva länge arbetat för att utveckla staden och en intention har funnits att lyfta fram stadens identitet och karaktär.¹

Men vad är egentligen Lyckseles identitet? Går det att hitta i en ensidig historisk berättelse eller hos en enstaka målgrupp? Jag vill påstå att det är en kombination mellan stadens flerspåriga historia, dess variation i kultur och demografi, samt dess del i en föränderlig regional och global världsbild. Min mening är att det är detta som formar Lyckseles unika karaktär och skapar stadens identitet.

Kvarteret Köpmannen är ett till största del obebyggt kvarter, beläget mitt i Lycksele vid stadens torg. Platsen har länge varit en snackis i Lycksele och både invånarna och kommunen önskar en utveckling och nybyggnation av kvarteret. Röster har höjts för att bygga alltifrån bostäder till en galleria på kvarteret. Men i dagens klimat med en ökad butiksöd och i spåren av coronapandemin omformas staden som begrepp. Istället för att staden består av butiker och köpcentrum, är det kanske nytänkande platser för människor och möten som ska få ta plats framöver. Platser för arrangemang och uppehåll där människor kan mötas kors och tvärs, över åldrar, kultur och bakgrund.²

1. Lycksele Kommun, *Gestaltningssprogram 2019-2021*, hämtad 6 februari 2021 kl. 12:30
 2. Lycksele Kommun, *Centrumutveckling Lycksele kommun*, hämtad 6 februari kl. 17:25

Intention

Intentionen med projektet är att visa på hur en etablering av en *marknadshall*, en form av försäljnings- och mathall, kan ge en ny mötesplats för invånarna. Syftet är att skapa en byggnad som ska stärka stadens identitet som handelsplats, samt fylla behovet av ett inomhusrum som kan hysa stadens arrangemang- och marknadskultur.

Platsen för projektet är i sig en grund för hela projektet då jag valt att arbeta med *kvarteret Köpmannen*. Kvarteret är beläget mitt centrum och på en plats som de flesta Lyckseleborna känner till. Marknadshallen i sig är menad att fungera som en reaktion till det klassiska sättet vi handlar på, med inspiration ifrån klassisk marknadshandel. Byggnaden ska planeras så att den är flexibel och ska utöver handel också kunna inhysa arrangemang utefter behov. Genom detta vill marknadshallen kunna bjuda in en diversitet av besökare, både stadens invånare och turister. Likväl kunna erbjuda en bred variation av säljare som kan nyttja byggnaden och skapa en rik mångfald i dess utbud.

Bakgrunden till mitt val av Lycksele och detta projekt är min egna bakgrund som född och uppvuxen i Lycksele, mitt egna samiska påbrå, samt mina tidigare studier vid KADK hösten 2020 genom min uppsats; *Urbana byggnader i den norrländska småstaden*. Den sistnämnda visade på hur en nybyggnation kan fungera som generator för en stad och skapa folkliv och nya rörelsemöns-ter men också fungera som en förlängning av stadens publika rum. Studierna lyfte fram arkitekters vilja och vision att även i mindre kommuner våga skapa utveckling genom ett arkitektoniskt grepp.

Frågeställning

Hur kan en marknadshall fungera som en ny mötesplats för invånare och besökande i Lycksele, stärka stadens marknadskultur, samt genom sin arkitektur spegla stadens karaktär?

Begrepp

- Marknadshall* - Jag definierar en marknadshall som en hall där utöver försäljning av mat och råvaror, även försäljning av andra varor kan ta plats. Detta med utgångspunkt och inspiration i klassiska marknader och marknadshandel. Genom begreppet marknad syftar jag även på möjligheten till att möten och arrangemang kan få äga rum.
- Sápmi* - Är ett område som sträcker sig över Norge, Sverige, Finland och Kolahalvön i Ryssland. Traditionellt och historiskt land för *samerna* och det är i detta område som samerna driver rennäring. Sápmi som begrepp innefattar både landet Sápmi och folket samerna.³
- Samer* - Samer är ursprungsbefolkningen som i urminnes tider levte i Sápmi. Samerna är ett minoritetsfolk i Sverige och idag räknar man grovt med att det finns mellan 80.000-100.000 samer i världen. Renar och rennäring kopplas ofta ihop med samer, men bara ungefär 2500-3000 samer jobbar aktivt med rennäring.⁴
- Samiska* - Det samiska språket, vilket har status som minoritets språk i Sverige och är officiellt språk i 19 svenska kommuner, inklusive Lycksele kommun. Värt att tillägga att samiska är ett brett begrepp som innefattar ett flertal språkvarianter inom de samiska språket. I Lycksele är det främst *sydsamiska* och *umesamiska* som talas.⁵
- Invandrare* - I denna text har jag förhållit mig till nationalencyklopedins definition som också är den som är vedertagen av svenska staten: "Invandrare, immigrant, person som flyttar från ett land till ett annat för att bosätta sig där en längre tid, enligt folkbokföringen i Sverige minst ett år."⁶

3. Samer.se, *Om Sápmi*, hämtad 6 februari 2021 kl. 12:30
4. Sametinget, *Samerna i Sverige*, hämtad 6 februari 2021 kl. 12:50
5. Wikipedia, *Samiska*, hämtad 6 februari 2021 kl. 13:00
6. NE, *Invandrare*, hämtad 6 februari 2021 kl. 13:10

Foto mot centrum från umeålväns is. Eget foto.

Marknad; (ytterst av latin; merca'tus 'handel', 'marknad', av merx 'handelsvara'), handelsplats, mötesplats för köpare och säljare av varor och tjänster.⁴

Marknad

Marknader och marknadsförsäljning har mest troligt tagit plats lika länge som människor har levt i civilisationer och ägnat sig åt handel. Tidiga former för marknader anses ha sitt ursprung i basarerna i Persien och sedermera vidare till Mellanöstern. Gamla och Nya testamentets referenser till marknader blandas med anspelningar på handel, marknadsplats, festivaler, religiösa högtider och heliga dagar. Utvecklingen med fasta handelsplatser och marknader spred sig från öst in över europa och dessa sammankomster samlade producenter och försäljare av varor för byte, utbyte och slutligen direktförsäljning. Utöver försäljning och byte så inhyste de historiska marknaderna tidigt också olika former av underhållning och andra former för aktivitet och information, vilket lade grunden till att definiera begreppet marknad och den aspekt av marknader vi känner till idag.⁷

Marknader har i alla tider samlat handlare från olika delar av länder och världen för att utbyta lokala varor. Ännu idag är marknader ett viktigt och vanligt inslag i stadsbilden och det dagliga livet i hela världen. På många ställen har utsedda marknadsplatser blivit listade av historisk och arkitektonisk betydelse och anses ofta utgöra en viktig del i en stads eller ett lands kultur. Av dessa skäl är de också ofta populära turistmål som drar många besökare.⁸

Marknader och marknadshandel bär även i Sverige på en lång historia och tradition, och är fortfarande en viktig del i stadsbilden i många städer. Marknaderna i Sverige beräknas ha cirka 15 miljoner besök per år, där marknadshandlarnas försäljning uppskattas till över en miljard årligen. Företag inom marknadshandel arbetar på cirka 700 marknader runt om i Sverige. Enligt Stig Wiklund, tidigare vice ordförande, kassör och ombud för torg och marknadshandlarnas ekonomiska riksförening i Sverige, så är många marknader fortfarande välbesökta trots ett hårdare klimat med ökad internethandel och konkurrens. Han nämner även att torg och marknadshandeln fyller en viktig ekonomisk och social funktion i samhället. Importansen för orter där marknaderna hålls är många då de ger ringar på vattnet och bidrar till att butiker, kiosker, restauranger och matställen på orten ökar sin försäljning.^{9,10}

Basar i Istanbul.
Eget foto.

7. NE, *Marknad*, hämtad 7 februari 2021 kl. 12:45

8. Fairs and expos, *History of fairs*, hämtad 6 februari 2021 kl. 15:15

9. Wikipedia, *Marketplace*, <https://en.wikipedia.org/wiki/Marketplace>, hämtad 6 februari 2021 kl. 15:30

10. Stig Wiklund för Aftonbladet, *Marknaderna stoppas – men vi får inget stöd*, hämtad 5 februari 2021 kl. 15:30

Illustration över Lyckseles ursprungliga bosättning på Öhn.

foto. 2
Lycksele marknad
1950-tal. Foto av
Stefan Andersson

Marknadsstaden Lycksele

Den samiska samlingsplatsen *Lyksälje*, idag Lycksele, fastställdes år 1607 som kyrk- och marknadsplats i Ume lappmark. Här hade samer och köpmän från kusten samlats för handel och marknader sedan urminnes tider och de första organiserade marknaderna tog plats under 1600-talet. Lyckseles historia började på *Öhn*, idag känt som *Gammplatsen*. Här byggdes en enkel kyrka i trä, och runtomkring denna fanns bostäder för köpmän i form av enkla stugor samt handelsbodnar. Här byggde även samerna sina bosättningar. 1785 flyttades Lycksele en bit nedströms efter älven till nuvarande placering och där anlades då en ny kyrka och marknadsplatsen etablerades kring stadens nuvarande torg. Lycksele var länge en relativt liten ort och kom först år 1946 att få stadsrättigheter och möjlighet att kallas för stad. Lycksele kom därmed att bli känt som *Lappstockholm* med hänvisning till att det var Lapplands första stad, samt för sin viktiga plats som handelsstad och mötesplats i regionen.¹¹

Traditionen med Lycksele som mötesplats och handelsplats har levt kvar och ännu idag är staden en aktiv och levande marknads- och arrangemangsstad. Lycksele marknad tar plats två gånger om året med en vår- och höstmarknad, samt en traditionsenlig julmarknad som tar plats på Gammplatsen. Utöver detta sker ett flertal större arrangemang under året såsom Samiska veckan, Utemässan, Motorveckan och Lapplandsveckan. Dessa lockar tiotusentals besökare till staden varje år. Trots sin lilla befolkning på 12 324 (2020) så fungerar staden som en knutpunkt för regionen, bland annat genom Lycksele Lasarett och Gymnasieskolan som är stora arbetsplatser och viktiga regionala funktioner. Utöver detta finns en etablerad handel och turistnäring som lockar stora mängder turister. Under sommarhalvåret strömmar såväl svenska så som utländska, mestadels norska, turister till campingen. Detta får staden att bli ännu mer levande och blir ett positivt tillskott för näringslivet i kommunen.¹²

Klimat

Lycksele har subarktiskt klimat med långa kalla vintrar och korta somrar. Medeltemperatur i Januari är -13 och i Juli +15. Under vinterhalvåret upplever staden i princip varje vinter stora snömängder. Utöver detta så är vintermånaderna relativt mörka då solen når precis upp över hustaken innan den ska ned igen, och på den allra mörkaste tiden på året kring jul, så har staden enbart cirka 3 soltimmar per dygn. Omvänt så upplever staden nästan konstant ljus om sommarmånaderna, Då solen precis hinner gå ned under horisonten innan den går upp igen, och med 21,5 soltimmar per dygn i mitten av juli upplever Lycksele ljusa sommarnätter.¹³

11. Abramsson, Mirja & Rahmqvist, Eva, *Lyksälje*, s. 13-17.

12. Lycksele kommun, *Om Lycksele 2016 - En stad i utveckling*, s. 3-4, hämtad 5 februari 2021 kl. 12:35

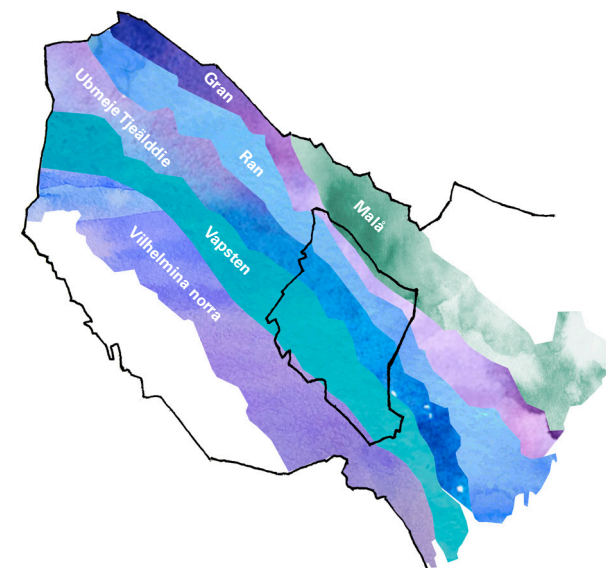
13. Wikipedia, *Lycksele*, hämtad 5 februari 2021 kl. 12:45

Det samiska arvet

Området som kom att bli Lycksele och idag Lyckseles befinner sig i Sápmi. Här i Sápmi har samer levt och verkat genom rennäring och annan verksamhet i tusentals år. Tydligt är att samerna verkat i området långt innan folk söderifrån kom att befästa landet. Under 1800-talet och fram till idag har samerna kämpat för rätten till sitt land, renbetesmark och verksamhet samt för ett erkännande att använda sitt språk och kultur.¹⁴

Lycksele är beläget i de mitt-södra delarna av Sápmi och anses fortfarande vara en knutpunkt i Sápmi. Genom kommunens gränser sträcker sig ett flertal Samebyar, vilket är en juridisk term där samer kan vara medlem för att driva renskötsel eller äga renar. Genom samebyns område sker renarnas vandring från fjälltrakterna ner till skogsmarkerna och kusten om vintern, dess *vinterbete*. För att sedan vända mot fjälls igen under sommarhalvåret, *sommarbetet*. Samer som arbetar med rennäring följer med renarnas vandring genom året men är inte längre ett nomadfolk som de historiskt har varit.¹⁵

Den samiska kulturen och stadens placering i Sápmi anses av kommunen vara en tillgång och en starkt del av dess historia och identitet. Kommunen har på senare år arbetat med ett flertal strategier för att lyfta fram det samiska i Lycksele på många områden. Bland annat nämns från kommunens sida att kommunen har en ambition att stärka den samiska identiteten genom ett främjande av de samiska språken och samhällsliven, liksom de samiska näringarna, som förutom rennäringen också innefattar bl.a., slöjden, hantverket, musiken och maten.¹⁶

Samebyar i Lycksele kommun.

foto. 3
Rennäring i Finnmark i Norge.
Foto av Maria Birkeland Olerud

14. Sametinget, *Samerna i Sverige*, hämtad 5 februari 2021 kl. 14:45

15. Abramsson, Mirja & Rahmqvist, Eva, *Lycksåle*, s. 32-37.

16. Lycksele Kommun, *Lokal utvecklingsstrategi (LUS) 2015-2020*, s. 10-15, hämtad 6 februari 2021 kl. 16:45

foto. 4
Lavvu
Foto av Emiliano
Marin

foto. 5
Njalla
Foto av Maria
Appelstam Häll

foto. 6
Kåtan i Lycksele,
Foto av Emanuel
Eriksson

foto. 7
Interiör av Kunskaps-
huset, Gällivare.
Foto av Anders Bobert

Samisk arkitektur

Sápmi har en lång och bred tradition av byggnadskultur och arkitektur. Frågan vad samisk arkitektur konkret är, är däremot relativt komplext. Historiskt sett har samerna varit ett nomadfolk som byggt tillfälliga bostäder av naturmaterial. Dessa har på så vis relativt snabbt försvunnit och ej lämnat några spår att studera. Trots dessa finns det exempel på byggnader i sig som är typiska för Sápmi. Kåtan, *Gáhtie* (umesamiska), är en av de främst traditionella byggnaderna inom samisk kultur. Det är en konformad eller mångkantig byggnad som traditionellt har haft skilda funktioner och byggd med olika material helt beroende på plats och tid. Den enklaste formen av kåta är klykstångskåta, *Lavvu*. Kåtorna byggdes traditionellt av timmer och kunde kläs med allt ifrån skinn, torv eller trä. Samisk byggnadskultur består även av andra typ av byggnader än kåtor; traditionella bodar, *Njalla*, är en mindre byggnad upprest på stolpar för förvaring av födovaror, uppförd i timmer och trä.¹⁷

Den samiska byggnadskulturen och arkitekturen är präglad av återvinning och respekt för naturen och byggnaderna byggs ofta av det som finns tillgängligt. Individuella och kreativa lösningar genomstrålar ofta byggnadstraditionen, arkitekturen har däremot utvecklats i takt med tiden då nya moderna material och tekniker har införts.¹⁸

I modern tid så finns det många exempel på där samiskt formspråk inspirerat nutida arkitektur, Kåtformen finns att se i många nyare byggnader, alltifrån stugor till samlingslokaler. Den samiska arkitekten och konstnären Joar Nango nämner dock en problematik i sin utställning *The giant lavvu syndrome* att kåtformen i lång tid fått dominera som spegling för samisk arkitektur. Att med sin starka och enkla form har den stått ut och därmed fått arkitekter att förälska sig i den. Han har i sin utställning mappat ut omkring 50-60 av dessa byggnader i Sápmi och Norden. De är alltifrån diskotek, restauranger, hotell och köpcentrum. Han menar att han vill lyfta en diskussion om detta syndrom, inte minst inom det samiska folket, men också bland arkitekter.¹⁹

Däremot finns det också exempel på arkitektur som tagit referenser och låtit sig inspireras av samisk kultur på andra, nytänkande sätt. Detta genom att låta sig inspireras av Sápmi genom material och mönstersättning, färger, konstruktionstekniker med mera. Det finns många sätt att anamma och tillämpa samisk arkitektur och formspråk och därmed är diskussionen som Joar Nango tar upp viktig för att belysa att variation och mångfald bör uppmuntras och utforskas.

I detta projekt ämnar jag att ta hänsyn till Lyckseles samiska koppling och låta mig inspireras av samisk arkitektur och formspråk i utformningen av min byggnad.

17. Samer.se, *Kåtor och andra samiska byggnader*, hämtad 5 februari 2021 kl. 15:40.

18. Länsstyrelsen Västerbottens län, *Bevarande av samiska miljöer i Västerbottens*, s. 8-10, hämtad 5 februari 2021 kl. 15:40.

19. Mimi Zeiger för Pin-up magazine, *Intervju: Joar Nango on Indigenous architecture and slippery identities*, hämtad 7 februari kl. 14:25

En breddad demografi

Lycksele har precis som många andra kommuner i Sverige stått inför en ökad invandring de senaste åren. Detta har för Lyckseles del bidragit till en ökad befolkning och en breddad demografi. Lycksele har utmärkt sig som en kommun som är bra på att integrera invandrare i kommunen då dem snabbt lyckats med att erbjuda de flesta sysselsättning tidigt samt har ett väl utvecklat integrationsarbete.²⁰

En ökad invandring kan på många sätt ses som en tillgång för kommunen på många sätt. Kommunens allt mer åldrande befolkning kräver allt mer välfärd och många av dessa nyinflyttade får jobb inom välfärdstjänster, samtidigt som de hjälper till att plana ut ålderskurvan. Lycksele kommun kan alltså ses ha ett stort behov av invandring, detta för att vända befolkningsutvecklingen och fylla de samhällsbehov som kommunen har. Invandrare kommer inte bara från olika delar av världen, de kommer också med olika kompetens och yrkeserfarenhet, och kan därmed täcka olika behov och även behov av viss spetskompetens. Vidare kan man se att invandrare ger kommunen en ny dynamik med entreprenörskap och framåtanda, genom att öppna butiker, restauranger och andra företag i staden. Kärnan i att detta ska låta sig genomföras är en god integration, och i detta har Lycksele kommun visat sig förstå potentialen.²¹

Lyckseles bredd i demografi och kultur ses i detta projekt som en tillgång och är något som jag valt att gripa fatt i. Allt för att skapa en byggnad som inte riktar sig åt en viss del av befolkningen, utan staden och kommunen som helhet.

foto. 8
Storgatan sommartid
Foto av Nina Lindberg

20. Sveriges Radio, *I Lycksele funkar integrationen - reportage*, lyssnad på 7 februari kl. 15:05
21. Petter Hojem, *Svenska kommuners behov av invandring*, hämtad 7 februari kl. 15:25

Stadens vision

Lycksele kommun har länge haft planer för kvarteret Köpmannens framtid. Kvarteret som varit under kommunens ägo har tidigare sålts för att bebyggas med bostäder, men då dessa planer skrotats har kommunen hösten 2020 köpt tillbaka tomten.

“Nu vill vi se framåt hur vi ska gå vidare. Kvarteret Köpmannen är en viktig del av vårt stadscentrum och vi behöver nu göra en plan för hur vi kan utveckla området. Den planeringen tar vi tag i redan nu för att bli klara så fort som möjligt.”²²

Kommunstyrelsens ordförande, Roland Sjögren (KD).

Köpmannen anses ha ett optimalt läge med en så lokal placering och det har på senare tid arbetats intensivt med köpmannen som en del i en centrumutvecklingsplan. Kommunen har en vision av att skapa ett attraktivare centrum och nya attraktiva mötesplatser. De nämner bland annat att genom att skapa trivsamma offentliga miljöer, där människor vill vara, skapas folkliv och rörelse i centrum och staden.

Genom sitt arbete med centrumutvecklingen har kommunen sammanställt invånarnas och allmänhetens synpunkter genom en medborgardialog vid arrangemanget *En dag på stan* 2017 och 2018. Här lyfts frågan om Köpmannen upp vid ett flertal av medborgarnas kommentarer, samt även en önskan om ett ökat utbud i centrum. Till höger kan ett urval av dialogerna ses, urvalet är valt utefter signifikans för Köpmannen och centrum.²³

foto. 9

Lycksele centrum med kv. köpmannen markerat. Foto av Lycksele Kommun

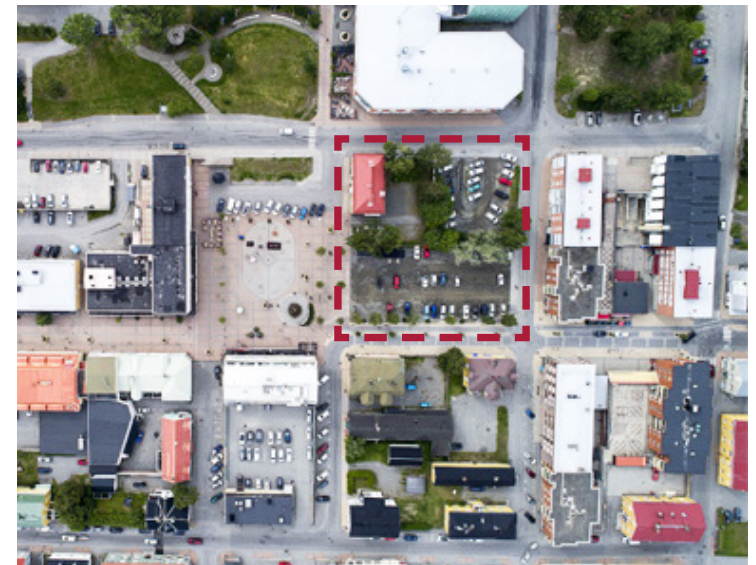
Samt utvalda röster från kommunens medborgardialog 2017 och 2018 .

“Bygga lägenheter, restaurang, café + butiker på kv Köpmannen.”

“Bygg Köpmannen!”

“(…) Glasa in gågatan och gör försäljningsställen och caféer.”

“När affärer inte längre är kvar kan det fyllas med andra mötesplatser, tex fik. (…)”

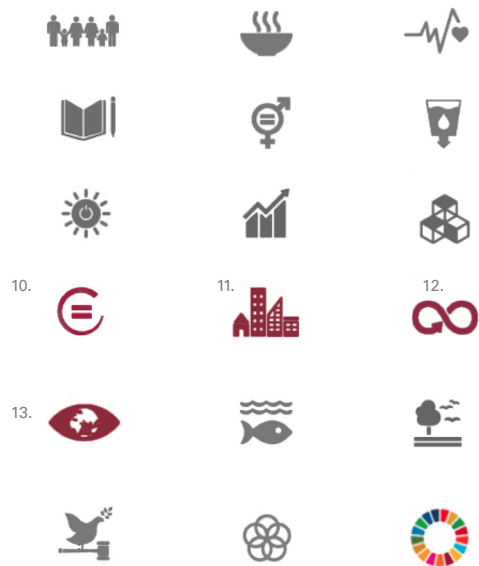
“Marknadshandel & bostäder på parkeringsplatsen.”

“Utveckla torghandel.”

“Fika- el restaurangmöjligheter i parkmiljö om det inte blir bygge på kv Köpmannen”

“Mer marknadskänsla med stånd som säljer frukt, grönt, blommor mm.”

22. Lycksele Kommun, *Lycksele kommun köper tillbaka Köpmannen*, hämtad 6 februari 2021 kl. 17:20.
23. Lycksele Kommun, *Medborgardialog, Vägen till ett attraktivt centrum*, hämtad 6 februari kl. 17:25

FN:s 17 globala mål.

- 10. Minskad ojämlikhet
- 11. Hållbara städer och samhällen.
- 12. Hållbar konsumtion och produktion.
- 13. Bekämpa klimatförändringarna.

En hållbar framtid

Sverige, EU, och FN arbetar alla gemensamt mot en mer hållbar framtid. I FN:s 17 globala mål nämns bland annat frågor som rör såväl stad som landsbygd, regionalt och lokalt, byggbranschen och handeln. Vikt är att *främja positiva ekonomiska, sociala och miljömässiga kopplingar mellan stadsområden, stadsnära områden och landsbygdsområden*. Detta genom att *stärka den nationella och regionala utvecklingsplaneringen*.²⁴

Allt mer visar även på tendenser som visar på ett ökat fokus på landsbygden och små- och mellanstora städer. En prognos av FN från 2018 räknar med att fler i Sverige kommer att flytta ut från storstäderna och bosätta sig i mindre och mellanstora städer, trots att storstäderna kommer att fortsätta att växa. Tendenser visar att fler unga numer väljer att stanna i sin hemkommun, och att normen att staden är framtiden allt mer ifrågasätts, kanske också ännu mer nu i spår av coronapandemin.²⁵

24. Forskning.se, *Landsbygden i periferin*, hämtad 8 februari 2021 kl. 12:20.

25. Hela Sverige, *Befolkning i hela landet - Balansrapport #3 2018*, hämtad 8 februari kl. 12:30

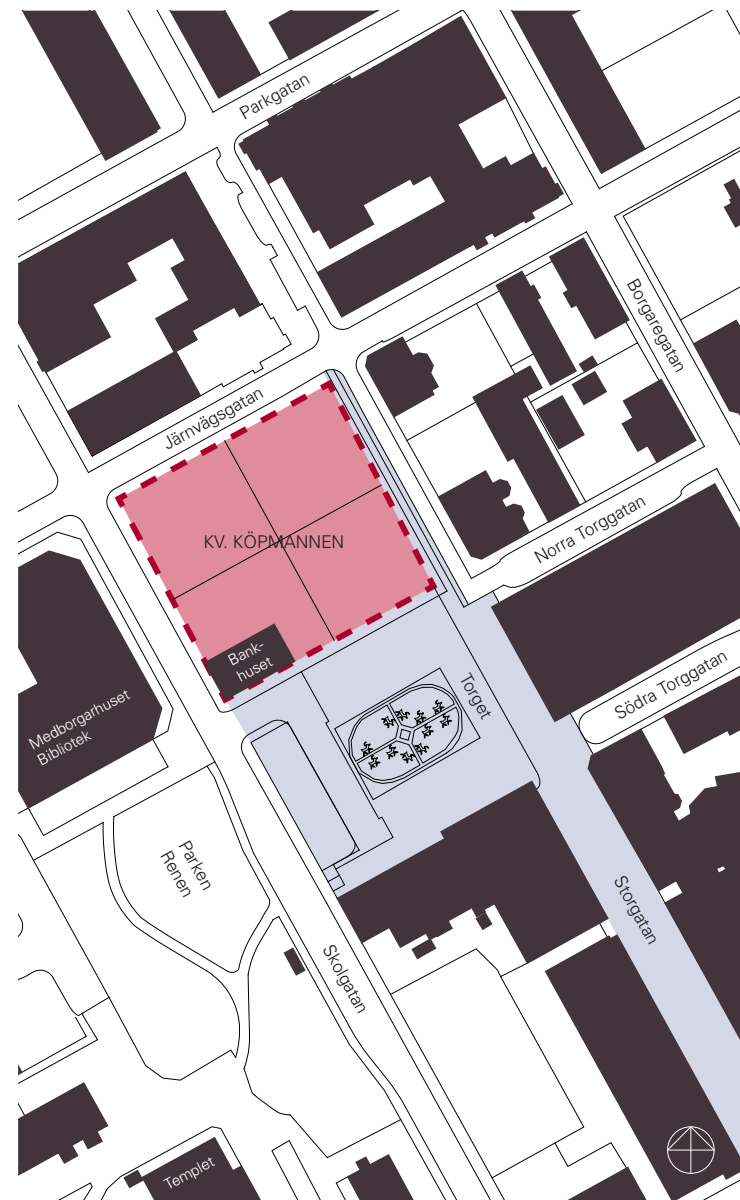
Fasadritning av Jugendhuset.

Köpmannen

Kvarteret Köpmannen är beläget mitt i centrala Lycksele. Kvarteret är granne med torget, medborgarhuset och biblioteket samt storgatan, vilket är stadens shoppinggata. Idag består kvarteret mestadels av en grusparkering med undantag i sydväst där handelsbankshuset från tidigt 1900-tal är beläget. Kvarteret köpmannen med sitt ofullständiga uttryck är för många Lyckselebor ett känt problem och det finns många åsikter om kvarteret. Den oetablerade tomten kan ses som ett sår i stadsbilden. Platsen anses även att med sitt centrala läge vara optimalt för nyetablering och byggnation. Köpmannen används idag förutom till parkering, också som plats för vissa arrangemang, så som marknader. Kommunen har en ambition om att platsen ska förbli publik och öppen och möjliggöra ett nyttjande av kvarteret till en diversitet av funktioner och arrangemang.²⁶

På den ena halvan av Köpmannen stod tidigare Jugendhuset, vilket var ett hus som innefattade både bostäder och butiker. Huset var byggt i tydlig jugendstil med en putsad vit fasad och mansardtak. Huset stod färdig 1918 och är mest troligt ritad av Ragnar Östberg, samma arkitekt som ritat Stadshuset i Stockholm. 1993 revs byggnaden trots protester från allmänheten.²⁷

26. Lycksele Kommun, *Medborgardialog. Vägen till ett attraktivt centrum*, hämtad 6 februari kl. 17:25
27. Gustafsson, Iréne, *Jubileumsboken Lycksele 50 år 1946 - 1996*, sida. 41

Karta över Lycksele centrum med kv. Köpmannen i rött. Gågatan och torget i blått.

foto 10.
Torget på 50-talet
med kv. Köpmannen &
Jugendhuset till vänster.
Foto av Dan-Allan
Björklund

Kv. Köpmannen fotad
från torget mot nordväst.
Eget foto.

Samma vy över torget
2021. Eget foto.

Kv. Köpmannen mot
sydost. Eget foto.

Fasadritning av Handelsbankshuset.

Handelsbankshuset från torget. Eget foto.

Arkitektonisk kontext

Lycksele har som tidigare nämnt gått under smeknamnet *Lappstockholm*. Detta då det under 1800 och 1900 talet byggdes pampigt och påkostat i Lycksele centrum vilket på många sätt påminde om dåtidens byggnationer i Umeå och Stockholm. Träpalats efter träpalats uppfördes och gav upphov till en unik stadsbild med träarkitektur. Historien har dock tydligt lagt sina fingrar på arkitekturen på orten då bränder och nybyggnation har uttraderat stora delar av stadens tidiga träarkitektur, men samtidigt har detta gett upphov till tillkomsten av nya byggnader som introducerat nya ideal och stilar. Fortfarande finns det en hel del bevarade trähus i centrum, och på de senaste decennierna som har man har insett värdet av dessa historiska byggnader, och är mån om att skydda dem.²⁸

Runtom kvarteret Köpmannen finns en rik representation av Lyckseles byggnadshistoria. Alltifrån trähus från det förra sekelskiftet, 60- och 70-talens tegel och betongbyggnader samt till det nyaste tillskottet från 90-talet som är biblioteket.

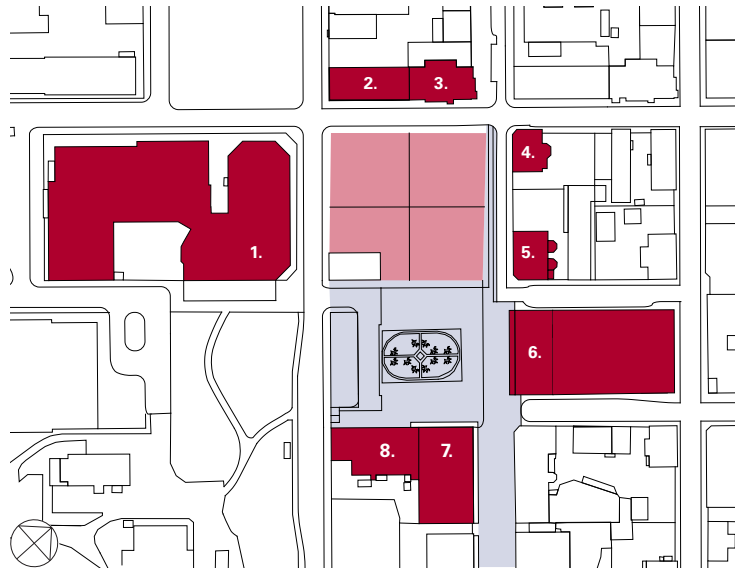

Gamla folkskolan, Templet, nu Musikskolan. Samt Storgatan 34 vid torget. Egna foton.

28. Wikipedia, Lycksele, hämtad 6 februari kl. 17:55

1. Biblioteket och Medborgarhuset 2. Järnvägsgatan 28 A 3. Järnvägsgatan 28 B 4. Storgatan 40

Köpmannen och torget med angränsande byggnader markerade i rött. Egna foton av fasader.

5. Storgatan 38 6. Storgatan 36 7. Torget 3 A 8. Torget 3 B

Arkitektonisk potential & vision.

Uppgiften är att rita en marknadshall som ska fungera som en ny mötesplats på kvarteret Köpmannen i Lycksele.

Målet är att arkitekturen ska rymma ett nytänkande av en kommersiell byggnad med fokus på mat, hantverk och försäljning, med referens till stadens marknadskultur. Byggnaden ska förutom att erbjuda försäljning, även fungera som ett nytt rum i staden genom att erbjuda en mötes- och arrangemangsp plats i inomhusmiljö. Marknadshallen ska vara flexibel och mångsidig med möjlighet för uppdelning och omstrukturering, och den ska inte ha någon specifik målgrupp. Intentionen är att den ska vända sig till alla invånare och även besökande. Visionen är att utbudet i marknadshallen ska spegla kommunens diversitet både demografiskt och kulturellt. Detta ska låta sig göras genom marknadshallens fysiska utformning, men också genom dess organisation. Vilken ska skapa möjligheter för en diversitet i utbud och försäljning. Alltifrån mer fasta till mer flexibla, detta för att skapa möjligheter för försäljare med olika kapital, erfarenhet, bakgrund och därmed utgångspunkt.

Jag har en intention till att byggnaden ska ritas till att vara byggd i trä, både i konstruktion och uttryck. Trä är ett lokalt material som produceras i regionen, samt är hållbart med ett lågt Co2 avtryck. Jag önskar att byggnaden ska referera till stadens äldre träarkitektur tillsammans med samisk arkitektur och byggnadsteknik. Den ska därmed spegla karaktären av staden och regionen. Marknadshallen ska organiseras sådan att den passar in i stadsmiljön och förhålla sig till övrig bebyggelse i proportioner och till vis mån uttryck, samtidigt som den står ut som något eget. Byggnaden ska också ritas med hänsyn till Lyckseles storlek både fysiskt men också befolkningsmässigt och proportioneras därefter.

Byggnaden ska också vara ritad för det rådande klimatet med hänsyn till temperatur och snömängd. Utöver detta ska säsongernas solsituation intäckas i arkitekturen för att skapa bästa möjliga ljusförhållanden samt en platsspecifik utformning.

Metod

I utgångspunkt vill jag analysera köpmannen och staden för att få en ökad förståelse för platsen. Jag vill se på referenser på halförsäljning och undersöka mer om marknadskulturen både lokalt och globalt. Studera regionens anpassning och levnadsmönster utefter säsong, och så också låta mig inspireras i samernas kultur och rörelsemönster i regionen. Dessa studier önskar jag kan ge inspiration till byggnadens inre program och funktion.

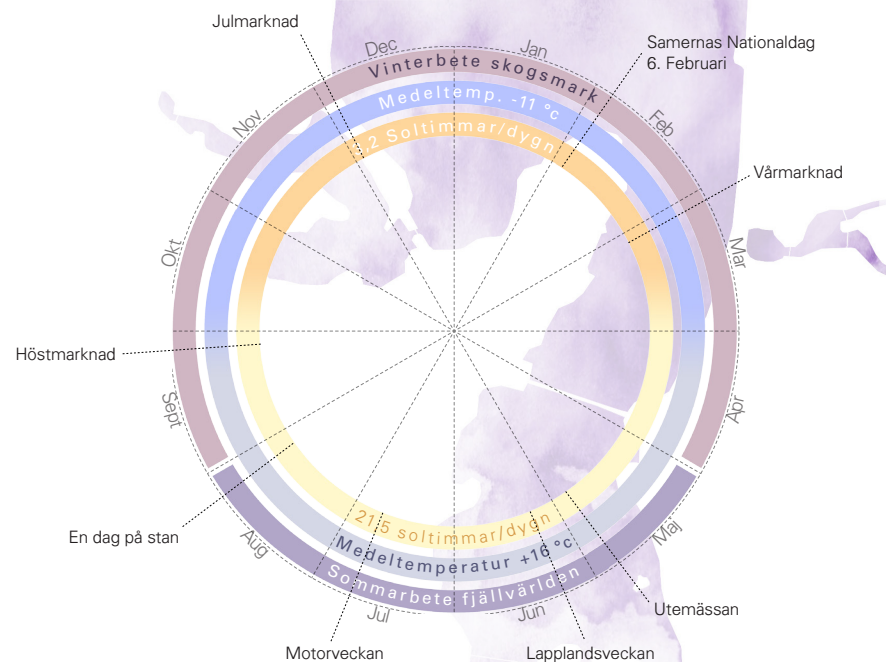
Arkitektoniskt vill jag vidare studera träarkitekturen i staden, och så analysera dess uttryck, proportion, färger och skala. Jag har även en intention att vidare studera samisk arkitektur, form, färg och hantverk för att komma fram till mitt arkitektoniska grepp. Utöver detta ämnar jag att förhålla mig till stadens temperatur och ljusförhållanden och lära mig mer om att bygga i regionens klimat.

Genom dessa studier är intentionen att få en inblick i vilka arkitektoniska begränsningar men även möjligheter det finns i projektet, och därmed också se på referensobjekt.

Specifikationer

Arean för kvarteret är cirka 3100 m². Intentionen i dagsläget är att mitt projekt ska uppta cirka hälften till två tredjedelar av kvarteret. Tanken är att byggnadsmassan i huvudsak placeras mot öst och syd, mot storgatan och torget, där det mesta av folklivet ttar plats. Samt att där kunna öppna upp sig mot stadens offentliga rum. Angränsande byggnader till kvarteret består i huvudsak av 3-4 våningar med maxhöjd på under 15 meter, och det är inom detta spann jag tänker mig att våningsantal och byggnadshöjd för min byggnad kommer att ligga.

Funktionsmässigt kommer byggnaden först och främst innehålla marknadshallen, vilken ska uppta majoriteten av markplan. Övriga plan är ej definierade ännu. Marknadshallen planeras att i sin arkitektur vara flexibel. Byggnaden utformas därmed som en kombination av fasta och föränderliga zoner som kan anpassas efter säsong, arrangemang och situation i samspel med Lyckseles årscykel. I övrigt planeras marknadshallen att innefatta en variation av sittplatser och platser för umgänge och även någon form av scen. Till marknadshallens funktioner kommer självklart även plats för biytor så som lager och för personal.

Årshjul som visar renbete, temperatur och solförhållanden, samt utvalda högtider och arrangemang i Lycksele.

foto. 11
Drönbild av Lycksele centrum.
Foto från 3dfoto.se

REFERENSER

Litteratur

Abramsson, Mirja & Rahmqvist, Eva, *Lycksålie*, Lycksele kommun i samarbete med Västerbottens läns hembygdsförbund, 2006,

Gustafsson, Iréne, *Jubileumsboken Lycksele 50 år 1946 - 1996*, Lycksele kommun, 1996

Pearson, L, Newton, P & Roberts, P, *Resilient Sustainable Cities: A Future*, New York, Routledge, 2014

Artiklar och reportage

Stig Wiklund för Aftonbladet, *Marknaderna stoppas – men vi får inget stöd*, <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/3JW2G9/marknaderna-stoppas-men-vi-far-inget-stod>, hämtad 5 februari 2021 kl. 15:30

Mimi Zeiger för Pin-up magazine, *Intervju: Joar Nango on Indigenous architecture and slippery identities*, <https://pinupmagazine.org/articles/interview-mimi-zeiger-joar-sami-architecture-joar-nango/>, hämtad 7 februari kl. 14:25

Sveriges Radio, *I Lycksele funkar integrationen - reportage*, <https://sverigesradio.se/artikel/5968531>, lyssnad på 7 februari kl. 15:05

Forskning.se, *Landsbygden i periferin*, <https://www.forskning.se/2015/11/20/landsbygden-i-periferin/> hämtad 8 februari 2021 kl. 12:20.

Rapporter, statistik och hemsidor

Lycksele Kommun, *Gestaltningssprogram 2019-2021*, <https://docplayer.se/171451791-Gestaltningssprogram-ny-och-forbattad-stadsgornska-i-lycksele-centrum.html>, hämtad 6 februari 2021 kl. 12:30

Lycksele Kommun, *Centrumutveckling Lycksele kommun*, http://www2.lycksele.se/diaweb/famdok.asp?DSN=0&assoc_data=2018000104:10&MaxRec=100&PgSize=10, hämtad 6 februari kl. 17:25

Samer.se, *Om Sápmi*, <http://www.samer.se/1002>, hämtad 6 februari 2021 kl. 12:30

Sametinget, *Samerna i Sverige*, <https://www.sametinget.se/samer>, hämtad 6 februari 2021 kl. 12:50

Wikipedia, *Samiska*, <https://sv.wikipedia.org/wiki/Samiska>, hämtad 6 februari 2021 kl. 13:00

Nationalencyklopedin, *Invandrare*, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/invandrare>, hämtad 6 februari 2021 kl. 13:10

Nationalencyklopedin, *Marknad*, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/marknad>, hämtad 7 februari 2021 kl. 12:45

Fairs and expos, *History of fairs*, <https://www.fairsandexpos.com/History-of-Fairs>, hämtad 6 februari 2021 kl. 15:15

Wikipedia, *Marketplace*, <https://en.wikipedia.org/wiki/Marketplace>, hämtad 6 februari 2021 kl. 15:30

Wikipedia, *Lycksele*, <https://sv.wikipedia.org/wiki/Lycksele>, hämtad 5 februari 2021 kl. 12:45

Lycksele kommun, *Om Lycksele 2016 - En stad i utveckling*, <https://www.lycksele.se/globalassets/dokument/3-naringsliv-och-arbete/etablering/om-lycksele2016.pdf>, hämtad 5 februari 2021 kl. 12:35

Lycksele Kommun, *Lokal utvecklingsstrategi (LUS) 2015-2020*, <https://www.lycksele.se/globalassets/dokument/6-kommun-och-politik/lus.pdf>, hämtad 6 februari 2021 kl. 16:45

Samer.se, *Kåtor och andra samiska byggnader*, <http://www.samer.se/2251>, hämtad 5 februari 2021 kl. 15:40

Länsstyrelsen Västerbottens län, *Bevarande av samiska miljöer i Västerbotten*, https://www.lansstyrelsen.se/webdav/files/planeringskatalogen/vasterbotten/publikationer/2002/bevarande_av_samiska_miljoer_i_vasterbottens_lan.pdf, s. 8-10, hämtad 5 februari 2021 kl. 15:40.

Petter Hojem, *Svenska kommuners behov av invandring*, <https://fores.se/wp-content/uploads/2010/05/Svenska-kommuners-behov-av-invandring-FORES-Policy-Paper-2010-2.pdf>, hämtad 7 februari kl. 15:25

Bilder och illustrationer

Alla kartor och illustrationer skapade av mig, Tim Viktorsson.

Foto 1 & 11: 3d Foto Lycksele, *Panorama av Lycksele centrum*, <http://3dfoto.se/visitlycksele/?s=pano19664>, Nedladdad 7 februari 2021 kl 15:05

Foto 2: Stefan Andersson, *Lycksele marknad 1950-tal*, postat i Facebook-gruppen "Du vet att du är från Lycksele..." den 15 december 2020. Nedladdad 20 december 2020 kl 11:05.

Foto 3: Maria Birkeland Olerud, *Klimaendringar truer reindrifta*, <https://putsj.no/artikkel/klimaendringar-truer-reindrifta>. Nedladdad 7 februari 2021 kl 13:45

Foto 4: Emiliano Marin, *Lavvu*, <https://en.wikipedia.org/wiki/Lavvu>, Nedladdad 8 februari 2021 kl 16:25

Foto 5: Maria Appelstam Häll, *Njalla*, <https://hallahus.se/stilhistoria/samisk-byggnadskultur/njalla-2/>, Nedladdad 8 februari 2021 kl 17:00

Foto 6: Emanuel Eriksson, *Kåtan Lycksele*, <https://www.folkbladet.nu/2020-09-23/hotell-lappland-far-ny-agare>, Nedladdad 9 februari 2021 kl 11:40

Foto 7: Anders Bobert, *Kunskapshuset*, <https://www.liljewall.se/kunskapshuset>, Nedladdad 9 februari 2021 kl 14:50

Foto 8: Nina Lindberg, *Lyckseles gågata*, <https://www.lycksele.se/kultur-och-fritid/foreningsliv/>, Nedladdad 10 februari 2021 kl 10:15

Foto 9: Lycksele Kommun, *Lycksele Centrum*, <https://www.lycksele.se/bygga-bo-och-miljo/samhallsplanering-och-utveckling/centrumutveckling/>, Nedladdad 10 februari 2021 kl 11:35

Foto 10: Dan-Allan Björklund, *Torget på 50-talet*, postat i Facebook-gruppen "Du vet att du är från Lycksele..." den 5 september 2015. Nedladdad 10 februari 2021 kl 12:55
Nedladdad 20 december 2020 kl 11:05.

